

God domarsed

Grundsatser och frågor

God domarsed

Grundsatser och frågor

1 Inledning

1.1 Utgångspunkter

Domstolarnas uppgift är ytterst att upprätthålla rättsordningen. Domstolarna och domarna ska garantera att alla kan få sina rättigheter och skyldigheter fastställda på ett objektivt och oberoende sätt. Utifrån flera aspekter är det mycket angeläget att allmänheten hyser stort förtroende för domarna och domstolarna. Det är viktigt att domarna och domstolarna har hög trovärdighet. Också den enskilde domarens förhållningssätt till olika etiska frågeställningar är här en central faktor ur förtroendesynpunkt.

Detta dokument handlar om god domarsed. Begreppet inrymmer naturligtvis domareetiska frågor men är vidare än så. I denna framställning kommer även frågor om domarrollen och om domarens ansvar i vid bemärkelse att behandlas. Detta betyder att även en del frågor som närmast hör till rättstillämpningen kommer att tas upp.

1.2 Ett levande dokument

Ett av syftena med detta dokument är att ge domarna vägledning vid hantering av de etiska dilemman och problem som möter i vardagen. Härmed kan dokumentet främja att domaren uppträder på ett sådant sätt att allmänhetens förtroende för domarna, domstolarna och deras avgöranden upprätthålls och förstärks. Dokumentet kan också ge allmänheten grundläggande upplysningar om domarnas syn på de etiska grundsatserna och de aktuella frågeställningarna. Ytterligare syften med dokumentet är att detta kan användas i utbildningssam-

manhang samt bidra till självreflexion och till att diskussionen om god domarsed domare emellan hålls levande. Naturligtvis kan dokumentet också vara ett stöd när domaren diskuterar dessa frågor med andra yrkesutövare, nämndemän eller allmänheten.

Bortsett från några generella krav som presenteras beträffande olika grundsatser innehåller detta dokument inte några anvisningar för hur en domare bör agera i konkreta situationer. När man ställs inför ett etiskt dilemma hittar man nämligen sällan svaret i en regel. I stället når man sitt ställningstagande genom ganska komplexa överväganden. En lista av frågor bör kunna vara ett stöd åt domaren vid hantering av etiska problem och dilemman. Ett annat skäl som talar för att ställa upp frågor är att synen på vad som karakteriserar ett gott etiskt förhållningssätt varierar över tiden och mellan olika generationer. Det är mot denna bakgrund som dokumentet huvudsakligen består av frågor i stället för riktlinjer.

Inspiration till idén att ställa frågor har hämtats bl.a. från det tyska dokumentet *Säulen richterlichen Handelns* (2007). Dokumentet är utgivet av Schleswiger Etikrunde som är en grupp av domare från delstaten Schleswig-Holstein som arbetar med frågan om domaretik.

Förhoppningen är att den valda tekniken kan åstadkomma ett levande dokument som hela tiden är användbart. Frågor som är angelägna i dag kan dock förlora aktualitet och nya frågor kan uppkomma. Detta kan innebära att frågor och underfrågor vid en översyn kan komma att föras på, omformuleras eller tas bort.

Genom den valda metoden markeras också att det inte är tal om att ställa upp några egentliga regler för god domarsed. Att söka svaren på de domaretiska frågorna får inte uppfattas som något som inskränker domarens frihet. Katalo-

gen av frågor ska i stället ses som ett stöd åt domaren i de mångskiftande situationer som möter.

Detta dokument är tänkt att vara ett verktyg för alla yrkesdomare och de som är under domarutbildning men även för domare som tillfälligt har annan anställning. Frågelistan vänder sig dock typiskt sett till den ordinarie domaren men innehåller naturligtvis många frågor som är av allmän yrkesetisk karaktär. Dokumentet behandlar frågor om domarens agerande och uppträdande i såväl den dömande verksamheten som när domaren intar rollen som jurist i andra funktioner eller som privatperson, på fritiden och ute i samhällslivet.

Som ett komplement till detta dokument har tagits fram en promemoria med ett mer omfattande bakgrundsmaterial med titeln *God domarsed – om etik och ansvarstagande*. Den innehåller bl.a. en redogörelse för internationella dokument om god domarsed och etiska riktlinjer från andra länder. Promemorian kan ge domaren viss vägledning inför ställningstaganden i olika etiska dilemman. Vidare ger den förklaringar till frågor i detta dokument som vid första anblick kan framstå som svåra att förstå. Liksom promemorian har denna frågelista utarbetats av en av Domstolsverket förordnad utredare och en arbetsgrupp tillsatt av Sveriges Domareförbund.

Det ska även nämnas att Domstolsverket har tagit fram ett dokument – *Sveriges Domstolars etiska riktlinjer vid utlandstjänstgöring och utrikes tjänsteresa* – som är avsett att uppmärksamma den anställda på frågeställningar av etisk natur som kan uppstå under utlandsresor i tjänsten. Även om riktlinjerna tar sikte på utlandstjänstgöring kan dokumentet kanske i viss mån ge domaren generell vägledning beträffande vad som utgör ett lämpligt etiskt förhållningssätt i olika frågor.

2 Grundsatser

2.1 Integritet – ett överordnat värde

I arbetet med detta dokument har ett antal internationella dokument om domare etik samt skrivna etiska riktlinjer för domare från andra länder gått igenom. Här ska särskilt nämnas det ledande internationella dokumentet på området som stöds av FN-systemet – *The Bangalore Principles of Judicial Conduct* (2002).

I många internationella dokument och etiska riktlinjer för domare från andra länder tas *integritet* upp som en central grundsat. Integritet är ett vidsträckt begrepp som rymmer flera olika aspekter och det används i delvis olika betydelser. Det handlar bl.a. om att domaren ska vara oberoende, avvisa varje försök till otillbörlig påverkan och inte ta ovidkommande hänsyn. Domaren ska alltså vara självständig i sitt dömande, ha kurage att fatta även obekväma beslut och att stå emot opinionsstormar. Vidare bör domaren i tjänsten och privat undvika sådant beteende som kan skada domstolen eller riskera hans eller hennes anställning eller anseende.

Här i detta dokument tas olika etiska frågeställningar upp under några grundsatser som anger vad som bör vara utmärkande för en domares handlande och förhållningssätt i etiska frågor. Integritet är ett centralt värde. I detta dokument ses dock integritet som ett överordnat värde som får genomslag i de ytterligare fyra grundsatser som i stället har valts för uppställningen. Grundsatserna presenteras i följande avsnitt.

2.2 De fyra grundsatserna

De för uppställningen valda grundsatserna – som också ansluter till Bangaloreprinciperna – är:

- oavhängighet
- opartiskhet och likabehandling
- gott uppträdande och bemötande
- god kompetens och effektivitet

I detta avsnitt presenteras dessa grundsatser. Begreppsbildningen beskrivs också närmare i *God domarsed – om etik och ansvarstagande*.

2.2.1 Oavhängighet

Oavhängighet handlar ytterst om domstolens och domarens oberoende i rättsskipningen. Grundsatsen ger uttryck för domstolarnas och domarnas konstitutionella ställning och är inte endast primärt kopplad till handläggningen av visst mål eller ärende. Oavhängighet återfinns i artikel 6 Europakonventionen som ett av de kriterier som krävs för en rättvis rättegång. Vid avgörandet om en domstol är oberoende ska, enligt Europadomstolens praxis, beaktas hur domarna utses, hur lång deras ämbets tid är, vilka garantier det finns mot påverkan utifrån och om det finns omständigheter som ger anledning till tvivel om deras oberoende.¹ Grundsatsen har en extern respektive en intern aspekt.

Den del som rör domarens yttre oavhängighet innebär att domaren ska vara fri från otillbörlig påverkan av andra samhällsorgan och enskilda intressen. Dom-

¹ Europadomstolens dom i *Campbell och Fell mot Förenade Konungariket*, punkt 78.

stolarna och domarna ska således vara oberoende i förhållande till bl.a. riksdagen och regeringen samt intresseorganisationer och företag. Detta inrymmer ett krav på att konstitutionen med anknytande lagstiftning är utformad så att oavhängigheten kan skyddas (regler om domstolarnas sammansättning, om utnämning och skiljande från anställningen av domare etc.). Vidare ska dessa konstitutionella garantier ha genomslag i praktiken och har därmed både en rättslig och etisk dimension.

En central uppgift för en domare är att verka för och vaka över att de grundläggande fri- och rättigheterna upprätthålls i rättstillämpningen. Det är vidare värdefullt att en domare vid behov inför allmänheten söker förklara och utåt markera betydelsen av principerna i konstitutionen.

Den interna aspekten av grundsatsen – den inre självständigheten – går ut på att domaren, i förhållande till chefer och kollegor, ska utföra sina rättskipande uppgifter självständigt.

2.2.2 Opartiskhet och likabehandling

Människors lika värde resp. likabehandling inför lagen är grundläggande värden av etisk natur i vår konstitution (1 kap. 2 resp. 9 §§ regeringsformen). I här aktuellt avseende kan likabehandling sammanfattningsvis sägas gå ut på att en domare i domaruppgiften ska beakta allas likhet inför lagen och inte göra åtskillnad mellan människor av ovidkommande skäl. I det ligger att domaren ska vara opartisk i förhållande till parter och ombud. Det får således inte föreligga något sådant särskilt i lag angivet förhållande som medför att domaren är jävig att handlägga målet och inte heller någon annan omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet.

Innebörden av partiskhet kan uttryckas på olika sätt. Högsta domstolen har definierat partiskhet som att domaren låter partsställningen påverka utgången av målet. Om domaren skulle vara beredd att döma på samma sätt även om partsställningen varit den omvända är domaren således inte partisk.² Domaren får naturligtvis inte heller framstå som partisk.

Opartiskhet innebär att domaren inte aktivt får gynna en part. Även i övrigt måste domaren vara opartisk i förhållande till parterna och ombuden. Grundsatsen kan också ibland beröra domarens förhållningssätt till själva saken i målet. I sin rättskipning ska domaren styras av endast objektiva och sakliga faktorer. Domaren får således inte styras av ovidkommande hänsyn, fördomar eller förutfattade meningar i saken eller i handläggningsfrågorna i anknytning till den. Det betyder däremot naturligtvis principiellt inte att en domare som redan tidigare intagit en bestämd position i fråga om ett generellt problem om uttolkningen av innehållet i gällande rätt därmed riskerar att anses handla partiskt.

Även opartiskhet återfinns i artikel 6 Europakonventionen som ett av de kriterier som krävs för en rättvis rättegång. Med Europadomstolens tolkning av artikeln innefattar bestämmelsen ett krav på dels subjektiv opartiskhet, dvs. att domaren rent faktiskt är opartisk, dels ett krav på objektiv opartiskhet, vilket innebär att en objektiv betraktare inte får hysa något tvivel om domstolens opartiskhet.

2.2.3 Gott uppträdande och bemötande

Grundsatsen gott uppträdande och bemötande är knutet till domaren som person. Det går ytterst ut på att en domare ska uppträda på ett sådant sätt att all-

² NJA 2010 s. 274.

mänhetens förtroende för den dömande verksamheten upprätthålls och förstärks. Domaren bör därför sträva efter att uppträda korrekt och bemöta sina medmänniskor med respekt och värdighet. Det sagda betyder dock inte att alla domare ska vara stöpta i samma form. En domare måste kunna verka med sin personlighet också i sin domaruppgift.

Den enskilde domaren måste också ha betydande frihet att självständigt välja att leva det privatliv som han eller hon vill. Kravet på korrekt uppträdande får inte leda till att domaren isolerar sig från samhällslivet i övrigt. En domare bör – i såväl yrkeslivet som privat – tänka på hur hans eller hennes agerande eller uppträdande påverkar det egna anseendet men även kollegornas och domstolarnas anseende i stort.

2.2.4 God kompetens och effektivitet

Domaren utför sitt arbete på uppdrag av medborgarna. Medborgarna har berättigade anspråk på att domstolarna inom rimlig tid meddelar avgöranden av hög kvalitet. Grundsatsen god kompetens och effektivitet handlar om kravet på domaren att på bästa sätt utföra sina arbetsuppgifter. En domare ska bl.a. sträva efter att upprätthålla en hög kunskapsnivå och här inryms alltså frågor om t.ex. fortbildning. Med kompetens avses även bl.a. förmågan att förmedla för parter och andra begripliga avgöranden. En domare bör vidare verka för snabb handläggning av mål och ärenden. Av den kompetenta och effektiva domaren krävs naturligtvis också noggrannhet i utförandet av den dömande uppgiften.

3 Frågor

Nedan finns en mängd frågor, närmare bestämt ett sextiototal huvudfrågor och sammanlagt drygt hundra underfrågor. De frågor som tas upp i dokumentet är av skiftande karaktär och detaljeringsgrad. En del frågor är av principiell natur medan andra är mer praktiska. I en hel del fall är frågeställningen öppen och syftar till att ge domaren möjlighet att – själv eller tillsammans med andra – fundera kring sitt förhållningssätt. Här kan frågan vara brett formulerad så att svaren blir olika när man överväger de olika situationer som frågeställningen kan aktualisera. Till andra frågor har kopplats underfrågor i syfte att konkretisera frågeställningen eller för att ge vägledning inför ett ställningstagande i ett etiskt dilemma inom eller utanför domarens rättstillämpning.

Frågorna skiljer sig också åt på så sätt att beträffande vissa måste domaren, när han eller hon söker svaren, beakta de konstitutionella och andra rättsliga regler som finns på området. Beträffande andra frågor saknas motsvarande regelverk. Ställningstagandet får då huvudsakligen göras med ledning av egen etisk reflexion.

Listan av frågor kan säkert vid första påseende framstå som väl omfattande och ”petig” kring sådant som kan verka självklart. En del frågor kan också uppfattas som ledande. De seminarier som har hållits inom ramen för uppdraget bekräftar dock vår uppfattning att begreppet god domarsed inrymmer en stor mängd frågor. Det har visat sig att de här frågorna ofta kan ge anledning till nyanserande diskussioner där olika omständigheter för olika situationer gör sig gällande.

Varianter av en del frågeställningar återkommer under flera grundsatser. Det finns därför en del korsreferenser i frågelistan.

Slutligen vill vi inför läsningen be Dig att inte haka upp Dig på enstaka frågor utan i stället försöka se till helheten och syftet med produkten.

3.1 Oavhängighet

Yttre oavhängighet

Domare

- 3.1.1 Hur ser jag på domarens roll och funktion i samhället?
 - Hur ser jag på min roll att verka för mänskliga fri- och rättigheter?
 - Finns det situationer där jag som domare har ett ansvar för att inför parter och allmänheten förklara domstolarnas roll och funktion i samhället?
- 3.1.2 Kan det finnas extraordinära situationer – helt bortsett från lagprövningssituationen – när jag av etiska skäl kan vägra att fullt ut tillämpa en lagbestämmelse?
- 3.1.3 Hur bör jag förhålla mig till ett – enligt min uppfattning – diskutabelt prejudikat?
- 3.1.4 Bör jag informellt kunna rådfråga eller låta mig informeras av t.ex. en rättsvetenskapsman, en departementstjänsteman eller en expert i en statlig utredning avseende en rättsfråga?

- 3.1.5 Hur bör jag förhålla mig till sådana generella rekommendationer för rättstillämpningen, t.ex. allmänna råd och hjälptabeller, som ligger vid sidan av de traditionella rättskällorna?
- 3.1.6 Vilket förhållningssätt bör jag inta till massmedias rapportering avseende ett mål som jag handlägger?
- 3.1.7 Hur står jag i min dömande verksamhet emot opinionstryck och otillbörliga påverkansförsök?
- 3.1.8 Hur förhåller jag mig om jag skulle utsättas för våld, hot eller trakasserier (ansikte mot ansikte, per telefon, på sociala medier etc.) med anknytning till ett mål? Tar jag upp frågan med kollegor eller arbetsledningen? Innebär hotet etc. att jag blir jävig att handlägga målet? Bör jag kunna avstå från handläggning av en viss typ av mål under åberopande av risken för hot?
- 3.1.9 Vilka överväganden bör jag göra inför mitt ställningstagande till t.ex. en inbjudan eller en gåva, som kan ligga i gränslandet för vad som skulle kunna betraktas som en muta?
- Har erbjudandet koppling till handläggningen av ett specifikt mål eller ärende?
 - Gäller erbjudandet ett öppet och seriöst arrangemang?
 - Rymmer erbjudandet inom vad som kan sägas vara kutym i offentlig tjänst i allmänhet och särskilt för domare och andra i offentlig tjänst som bedriver myndighetsutövning?

3.1.10 Vilka överväganden bör jag göra inför ett ställningstagande till engagemang i utbildning, som elev eller lärare?

- Är det fråga om en utbildning i tjänsten?
- Vem är arrangören?
- Vilket är arrangörens intresse och syfte med utbildningen?
- Vilka deltar i utbildningen?
- Vilket är utbildningens innehåll?
- Var och under vilka förhållanden äger utbildningen rum?
- Tillgodoses allsidigheten i utbildningen?

Jurist i andra funktioner

3.1.11 Vad bör jag tänka på inför åtagande av uppdrag i lagstiftningsarbetet eller i annat arbete inom riksdagen eller Regeringskansliet? Vilken inverkan – för arbetet med enskilda mål eller generellt – kan ett sådant engagemang få för mitt oberoende? (Se även fråga 3.2.15.)

3.1.12 Finns det andra uppdrag eller bisysslor, exempelvis som lärare (jfr fråga 3.1.10), som kan komma i konflikt med kravet på domarens oberoende? (Se även fråga 3.2.14.)

Privatperson

- 3.1.13 Vad bör jag tänka på inför ett politiskt engagemang eller engagemang på något annat samhällsområde? Har engagemanget en sådan karaktär att det kan medföra konflikter eller problem i förhållande till domaruppgiften? (Se även fråga 3.2.22.)

Inre självständighet

Domare

- 3.1.14 Hur säkerställer jag min integritet i rättstillämpningen?
- 3.1.15 Hur säkerställs principen om domares självständighet i den dömande uppgiften med det tillämpade systemet för fördelning av mål och ärenden?
- Är de skäl som ligger till grund för fördelningen objektivt godtagbara?
 - Sker fördelningen öppet och i samråd mellan domarna?
 - Hur bör jag förhålla mig i en situation när jag i min rättstillämpning antingen blir bunden av eller får mitt handlingsutrymme kringskuret av ett tidigare handläggningsbeslut som en kollega fattat och som jag anser är diskutabelt?
- 3.1.16 Vilket eller vilka skäl kan rättfärdiga att en chef tar ifrån en domare handläggningen av ett mål eller ärende?
- 3.1.17 Vilket eller vilka skäl kan rättfärdiga att en domare avstår från att handlägga ett mål eller ärende?

3.1.18 Hur värnar jag min egen och mina domarkollegors (inklusive nämndemännens) självständighet i dömandet?

- Hur bidrar jag till säkerställandet av den inre självständigheten inte minst för de kollegor som genomgår domarutbildning, med hänsyn till bl.a. betygsättning och referensgivning?
- Hur bidrar jag till att försvara de värden som ligger i kollegialiteten, både i begreppets rättsliga respektive etiska innebörd?

3.1.19 Hur ser jag på min uppgift beträffande engagemang i domstolsadministrativa frågor? (Se även fråga 3.4.7.)

- Ger jag uttryck för min uppfattning i sådana frågor?
- Deltar jag i diskussioner och möten i sådana frågor?

3.2 Opartiskhet och likabehandling

Domare

3.2.1 När jag gör min jävsprövning har jag då också beaktat jävsprövningens objektiva sida, dvs. hur min relation till parterna kan uppfattas av dessa eller utomstående?

3.2.2 Finns det omständigheter som jag – även om *jag* inte finner att de grundar jäv – ändå bör upplysa parterna om?

3.2.3 Är jag medveten om den inverkan som mitt uppträdande och mina uttalanden under förhandlingen kan ha för frågan om parterna uppfattar rätten som opartisk?

- 3.2.4 Tänker jag på hur märken, smycken eller annat, vilka symboliserar viss åskådning eller tillhörighet, kan uppfattas av parterna?
- 3.2.5 Hur hanterar jag kravet på likabehandling i mål och förhandlingar där kulturmöten, i vid mening, sker (etniskt, socialt etc.)?
- 3.2.6 Vilka problem har jag att hantera i ett mål där ”styrkeförhållandet” mellan parterna kan framstå som ojämnt?
- 3.2.7 Hur vårdar jag principen om att fördomar och förutfattade meningar inte får påverka mig som domare?
- Hur ser jag då till att mina fördomar inte påverkar mitt förhållningssätt till parter m.fl. eller mina rättsliga bedömningar i målet?
 - Påverkas mina ställningstaganden om partsställningen skulle vara annorlunda?
 - Påverkas mina ställningstaganden om parterna hade representerats av andra ombud?
 - Påverkas mina ställningstaganden om någon part hade haft en annan social eller kulturell bakgrund?
 - Gäller för en part något annat förhållande (jämför t.ex. diskrimineringsgrunderna) som skulle kunna ha påverkat mig på ett olämpligt sätt?

- 3.2.8 Hur bör jag hantera situationen att en domarkollega eller annan domstolsanställd, nämndeman, part eller ett ombud ger uttryck för sina fördomar?
- 3.2.9 Finns det etiska aspekter som gör sig gällande när jag förbereder mig inför en huvudförhandling i brottmål?
- Finns det skäl som kan motivera att jag tar del av förundersökningsprotokollet före huvudförhandlingen? Hur säkerställer jag i så fall att rättens avgörande inte sker mot bakgrund av en förutfattad uppfattning i skuldfrågan?
- 3.2.10 Hur påverkar kravet på rättens opartiskhet min materiella processledning eller utredningsskyldighet? I vilken utsträckning kan jag t.ex. verka för att en part ska åberopa ett rättsfaktum som enligt min bedömning bör läggas till grund för bedömningen i målet eller annars komplettera sin talan?
- 3.2.11 Hur förhåller jag mig i förlikningssituationen?
- Vilka intressen ger jag betydelse när jag verkar för att parterna ska ingå förlikning?
 - Vilken inverkan har mitt sätt att bedriva förlikningsförhandlingar på min möjlighet att uppfylla kravet på rättens opartiskhet?
 - Vilka överväganden om en tänkt överenskommelses innehåll gör jag inför ett stadfästande av en förlikning?

3.2.12 Vilken inverkan kan mitt tidigare beslut i ett mål eller ärende få för min möjlighet att delta i det slutliga avgörandet? Kan jag vid en senare prövning helt frigöra mig från en tidigare bedömning av saken?

- Vilket förhållningssätt bör jag inta till prövning av åtal i ett mål där jag tidigare handlagt en fråga om häktning eller annat ordinärt tvångsmedel?
- Vilket förhållningssätt bör intas vid prövning av en fråga om omhäktning för att undvika att den misstänkte känner tvivel inför rättens opartiskhet?
- Om jag fattat beslut i ett ärende om hemliga tvångsmedel bör jag då senare delta vid prövningen av åtalet? Hur bör jag i så fall hantera eventuell information härrörande från handläggningen av tvångsmedelsärendet som den tilltalade inte känner till?
- Om jag beslutat att betalningssäkra tillgångar för ett bolag, bör jag då döma i målet om beskattning av företaget?
- I vilka andra situationer, t.ex. i psykiatrimål, kan liknande överväganden göra sig gällande och hur bör dessa hanteras?
- Vilken inverkan kan det få att jag i ett mål tagit ställning i en fråga som kommer upp i ett annat mål avseende en annan part? Om jag t.ex. i ett skattemål funnit att en underentreprenör utställt falska fakturor, kan jag i ett annat mål som avser fakturor utställda av samma underentreprenör frigöra mig från den bedömning jag gjorde i det tidigare målet?

- 3.2.13 Hur bör jag hantera situationer där jag har kännedom om omständigheter och fakta som kan vara relevanta för målet, men som jag har tillägnat mig utanför dömandet och som inte är notoriska?

Jurist i andra funktioner

- 3.2.14 Vilka konsekvenser kan mitt accepterande av ett erbjudande om bi-syssla få för min opartiskhet? (Se även fråga 3.1.12.)
- Vem är uppdragsgivare?
 - Vem har föreslagit mig som uppdragstagare?
 - Vad går uppdraget ut på?
 - Hur nära ligger engagemanget min familjesfär och förvaltningen av min familjs ekonomi?
 - Kommer uppdraget att medföra att jag i mer än obetydlig utsträckning blir jävig i de mål som handläggs i domstolen?
 - Riskerar uppdraget i övrigt att komma i konflikt med domaruppgiften?
 - Finns det särskilda faktorer att beakta när det gäller skiljemannauppdrag och uppdrag som styrelseledamot i juridisk person?
- 3.2.15 Kan min opartiskhet komma att sättas i fråga i ett fall där jag i någon form deltagit i lagstiftningsarbetet avseende den sak som är aktuell i målet? (Se även fråga 3.1.11.)

3.2.16 Vilket förhållningssätt bör jag som domare inta till rent ideell rådgivning i rättsliga angelägenheter?

- Vem har bett om rådgivningen?
- Rör rådgivningen ett område som handläggs i sådan typ av domstol som jag är verksam vid?
- Vilken omfattning har rådgivningen?
- Gör det någon skillnad om rådgivningen sker mot betalning?

Privatperson

3.2.17 Vilka överväganden bör en domare göra när han eller hon är närstående till en annan jurist som är verksam på orten med uppgifter som kan bli aktuella i domstolen?

- Har åtgärder vidtagits på domstolen för att i största möjliga utsträckning undvika att jävssituationer uppstår?
- Iakttar domaren diskretion och undviker att tala med närstående om de mål och ärenden som handläggs i domstolen?
- Ger relationen domaren anledning till andra särskilda hänsynstaganden?

3.2.18 Bör jag anses jävig i mål där en jurist som jag umgås med är aktör?

- I vilken utsträckning och i vilket sammanhang äger samvaron rum?

- Är umgänget en vänskapsrelation?
 - Känner jag mig obekväm inför handläggning av mål med juristen som aktör?
 - Skulle en objektiv betraktare kunna hysa tvivel om min opartiskhet i målet?
- 3.2.19 Vad bör jag som domare tänka på i mitt umgänge med de på orten verksamma juristerna för att undvika jävsproblematik m.m.?
- 3.2.20 Vad bör jag som domare tänka på i fråga om medlemskap i privata umgängesklubbar, i andra öppna eller slutna föreningar eller nätverk?
- 3.2.21 Vilka överväganden bör jag göra inför engagemang i intresseföreningar, organisationer etc.?
- Vilken typ av frågor driver föreningen och hur görs detta?
 - Vilken typ av engagemang är det fråga om?
 - Är det tänkbart att föreningen etc. kommer att vara involverad i rättstvister?
 - Är avsikten att jag ska ägna mig åt rättslig rådgivning åt föreningen?
 - Har jag blivit ombedd att engagera mig för att ge föreningen mitt yrkes anseende?

- Är engagemanget nära kopplat till min familjesfär och förvaltningen av min familjs ekonomi?

3.2.22 Vilka överväganden bör jag göra inför engagemang i politiken? (Se även fråga 3.1.13.)

- Är det politiska engagemanget förenligt med de värden som kommer till uttryck i det gällande statsskickets grunder?
- Vilken typ av engagemang är det fråga om?
- Är det fråga om ett politiskt engagemang som innefattar konkreta ställningstaganden i sådana sakfrågor som också ofta handläggs i domstol?
- Riskerar beslut fattade inom ramen för mitt deltagande i den politiska verksamheten komma under prövning i den domstol där jag är verksam?
- Förhåller jag mig neutral vid utformningen av mina domskäl i frågor där den partipolitiska splittringen är särskilt uttalad? Är jag i ett sådant fall tydlig och öppen med de värderingar som jag lägger till grund för min bedömning?

3.2.23 Vilka överväganden bör jag göra innan jag använder min grundlags-skyddade yttrandefrihet t.ex. genom att delta i den rättspolitiska debatten i olika forum? (Se även fråga 3.3.7.)

- Rör uttalandet en sak som är aktuell i ett mål som jag för närvarande handlägger?

- Riskerar uttryckandet av åsikten att medföra att en blivande part uppfattar mig som partisk i ett mål?
- Är jag beredd att stå för mitt uttalande?
- Är uttalandet förenligt med de huvudprinciper som kan sägas utgöra domarnas gemensamma värdegrund?
- Riskerar uttalandet att få negativa konsekvenser för domstolsarbetet som sådant?

3.3 Gott uppträdande och bemötande

Domare

3.3.1 Bemöter jag parter, övriga aktörer och allmänheten på ett bra sätt?

- Visar jag aktörerna och allmänheten respekt?
- Bemöter jag aktörer och allmänheten med vänlighet men inger samtidigt auktoritet?
- Värnar jag aktörernas integritet och undviker i möjligaste mån att ställa ut enskilda personer?
- Kan jag visa empati för en part utan att det missförstås som partisk sympati?
- Tar jag mig tillräcklig tid att lyssna på aktörerna och på övriga personer som jag kommer i kontakt med inom ramen för min domargärning?

- Tar jag hänsyn till parterers särskilda behov av kulturell eller social natur etc.?
- Ger jag tydlig information anpassad efter aktörens behov?
- När beslut ska fattas under eller omedelbart efter en förhandling, hur säkerställer jag då att beslutsfattandet framstår som väl överlagt?
- Vaklar jag över att parter och övriga aktörer behandlar varandra och rätten respektfullt och korrekt?
- Hur förhåller jag mig om de agerar brottsligt mot varandra eller mot rätten?
- Vad bör jag tänka på för att skapa en trygg och bra stämning för aktörer och allmänhet i rättssalen? Hur åstadkommer jag det?
- Funderar jag på hur mitt uppträdande ter sig för en utomstående betraktare?

3.3.2 Bemöter jag mina domarkollegor och andra arbetskamrater på ett bra sätt?

- Visar jag mina kollegor och andra arbetskamrater respekt?
- Är jag tillgänglig för mina kollegor och beredd att ge avlastning?

- Hur ser jag på utrymmet för att ge konstruktiv kritik eller feedback?
 - Uppmärksammar och stöttar jag särskilt notaries, fiskaler m.fl. som är under utbildning och ska betygsättas?
 - Ger jag stöd och hjälp åt en kollega eller annan arbetskamrat som av personliga skäl befinner sig i en svår situation?
- 3.3.3 När bör jag agera om en kollega, kanske en överordnad, uppträder olämpligt mot parter eller andra aktörer eller annars handlar oetiskt?
- 3.3.4 Hur förhåller jag mig till nämndemännen? (Se även fråga 3.4.3.)
- Visar jag nämndemännen respekt?
 - Försäkrar jag mig om att nämndemännen har insikt om inbörden av domaruppdraget?
 - Hur bör jag agera om en nämndeman uppträder olämpligt eller oetiskt?

Privatperson

- 3.3.5 Hur påverkar mitt uppträdande och handlande på fritiden allmänhetens förtroende för mig som domare och för domstolarna i stort?
- Finns det beteenden, sammanhang, sällskap och miljöer som jag bör undvika?

- Undviker jag sådan samvaro som skulle kunna riskera att jag hamnar i ett beroendeförhållande?
 - Tänker jag på att mitt eget, mina kollegors och domstolarnas anseende kan påverkas av hur jag uppträder och agerar i offentliga sammanhang och i samhällslivet?
- 3.3.6 Vilka krav kan ställas på mig som domare när det gäller vården av privatekonomin?
- 3.3.7 Vilka överväganden bör jag göra innan jag använder mig av min yttrandefrihet genom bl.a. uttalanden i privatlivet eller i offentligheten samt genom deltagande i sociala medier? (Se även fråga 3.2.23.)
- Rör uttalandet förhållanden om en enskild person som jag har mött i mitt yrkesliv?
 - Kan uttalandet påverka mitt, kollegornas eller domstolarnas anseende?
 - Kan uttalandet få personliga konsekvenser för min eller kollegors säkerhet?
 - Är jag medveten om att jag kan förlora kontrollen över hur ett uttalande eller en bild sprids?

- 3.3.8 Vilka överväganden bör jag göra innan jag använder min tjänstetitel eller på annat sätt markerar min tjänsteställning i en privat angelägenhet?
- I vilket syfte och sammanhang görs detta?
 - Kan det motiveras med sakliga skäl?
 - Vilket intryck ger användandet av tjänstetiteln etc. en enskild adressat eller allmänheten? Skulle jag kunna klandras för att missbruka mitt yrkes anseende för privata intressen?

3.4 God kompetens och effektivitet

Domare

- 3.4.1 Hur ser jag på mitt ansvar för att upprätthålla både min egen kompetens och en hög kunskapsnivå i domstolen?
- Hur bevakar jag ny lagstiftning och praxis?
 - Hur ser jag på vidareutbildning som erbjuds, dels inom olika rättsområden dels av mer allmänorienterande slag?
 - Hur ser jag på praxisdiskussioner och andra samtal kollegor emellan i juridiska ämnen?
- 3.4.2 Hur säkerställer jag att mina avgöranden stämmer överens med gällande rätt?

- 3.4.3 Ger jag nämndemännen tillräckliga upplysningar om gällande rätt för att de ska kunna bilda sig en egen uppfattning i målet? (Se även fråga 3.3.4.)
- 3.4.4 Är jag mån om att mina avgöranden ska vara begripliga för parterna och andra?
- Använder jag ett vårdat, enkelt och begripligt språk – i såväl tal som skrift – i mina avgöranden?
 - Funderar jag på hur jag utformar mina domar och hur ser jag på mitt ansvar för domskrivningen? Hur förhåller jag mig till det beslutsförslag som andra, domare eller beredare, har lagt fram? Tar jag intryck av den utbildning som jag erbjuds i domskrivningsfrågor?
 - Skriver jag mina avgöranden i enlighet med sådana rekommendationer för utformning av domar och beslut som har tagits fram i domstolen eller generellt? Ser jag här problem med hänsyn till min självständighet i dömandet, och i så fall vilka?
 - Är fördelningen av mina arbetsinsatser mellan domskrivning och övriga arbetsuppgifter väl avvägd?
- 3.4.5 Vilka särskilda överväganden bör en domare göra inför utformningen av en frikännande dom i brottmål?
- I vilken ordning bör domstolen pröva olika invändningar (preskription, invändning i skuldfrågan, straffbarhet)?

- I vilken utsträckning bör domstolen redogöra för sin bedömning avseende vilken grad av sannolikhet som föreligger för att den frikände begått gärningen?
 - Gör sig liknande överväganden gällande i även andra måltyper?
- 3.4.6 Hur hanterar jag konflikten mellan kravet på snabb behandling av mål och ärenden och kravet på hög kvalitet och noggrannhet?
- Har jag en god planering över hur jag fördelar min arbetstid på de olika arbetsuppgifterna?
 - Förbereder och överväger jag mina rättsliga avgöranden på ett tillräckligt omsorgsfullt och noggrant sätt utan att för den skull lägga ned orimliga resurser?
- 3.4.7 Ger jag i olika sammanhang öppet uttryck för mina synpunkter på organisationsfrågor, fördelning av mål, ansvarsfördelning och arbetstryck i domstolen? (Se även fråga 3.1.19.)
- 3.4.8 Är jag angelägen om att prioritera mål och ärenden på ett lämpligt sätt? Vilka faktorer är här för mig styrande?
- 3.4.9 Hur förhåller jag mig till systemet med förtroendearbetstid? Bidrar jag till att arbetet kan bedrivas på ett sådant sätt att jag och mina domarkollegor också i praktiken kan ha fördel av förtroendearbetstiden?

3.4.10 Värnar jag om allmänhetens rätt till insyn i domstolarnas verksamhet?

- Hur ser jag på massmedias roll som den huvudsakliga kanalen för allmänhetens insyn i domstolarnas verksamhet? Hur ser jag på journalisternas arbetsuppgifter? Bidrar jag till att journalister och andra med arbetsuppgifter inom media får goda arbetsförhållanden i domstolarna?
- Vilka överväganden gör jag inför en förfrågan att i någon form uttala mig i massmedia? Hur förhåller jag mig i en intervjusituation, om en sådan skulle aktualiseras?
- Vilka överväganden gör jag med tanke på enskilda personers skydds- och integritetsintressen inför mina kontakter med media?
- Ger jag allmänheten service genom att t.ex. besvara frågor om verksamheten?

Jurist i andra funktioner

3.4.11 Vilka överväganden – utifrån en effektivitetssynpunkt – bör jag göra inför anmälan av en bisyssla?

- Kommer bisysslan att utövas under sådan tid där jag normalt förväntas arbeta med mina ordinarie domaruppgifter?
- Hur tidskrävande är uppdraget?
- Riskerar åtagandet av bisysslan, eventuellt i förening med andra uppdrag, att negativt påverka min möjlighet att fullgöra mina ordinarie arbetsuppgifter?

Privatperson

3.4.12 Hur ser jag på innehåll och omfattning av aktiviteter som hör privatlivet till i förhållande till arbetsuppgifterna på arbetsplatsen?

God domarsed - grundsatser och frågor

Den enskilde domarens förhållningssätt till olika etiska frågeställningar är en central faktor ur förtroendesympunkt. Denna publikation innehåller en stor mängd frågor om domarens agerande och uppträdande i såväl den dömande verksamheten som när domaren intar rollen som jurist i andra funktioner eller som privatperson. Förhoppningen är att framställningen ska kunna utgöra underlag för en domares självreflexion och bidra till att diskussionen om vad som utgör god domarsed hålls levande.

BESTÄLLNINGSADRESS:

Domstolsverket
551 81 Jönköping

E-POST:

domstolsverket@dom.se

INTERNET:

www.domstol.se

